

MC
110.073

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÁLLAMTUDOMÁNYI KUTATÁSOK PROGRAMIRODÁJA

Dezső Márta – Bragyova András

**A VÁLASZTÁSI RENDSZEREK
ÁLTALÁNOS VONÁSAI ÉS A JELÖLÉSEK
A NYUGAT-EURÓPAI ORSZÁGOKBAN**

Budapest, 1990.

PC 1273

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÁLLAMTUDOMÁNYI KUTATÁSOK PROGRAMIRODÁJA

Dezső Márta – Bragyova András

**A VÁLASZTÁSI RENDSZEREK
ÁLTALÁNOS VONÁSAI ÉS A JELÖLÉSEK
A NYUGAT-EURÓPAI ORSZÁGOKBAN**

Felelős kiadó: Kilényi Géza
a Programiroda vezetője

Budapest, 1990.

MC110.073

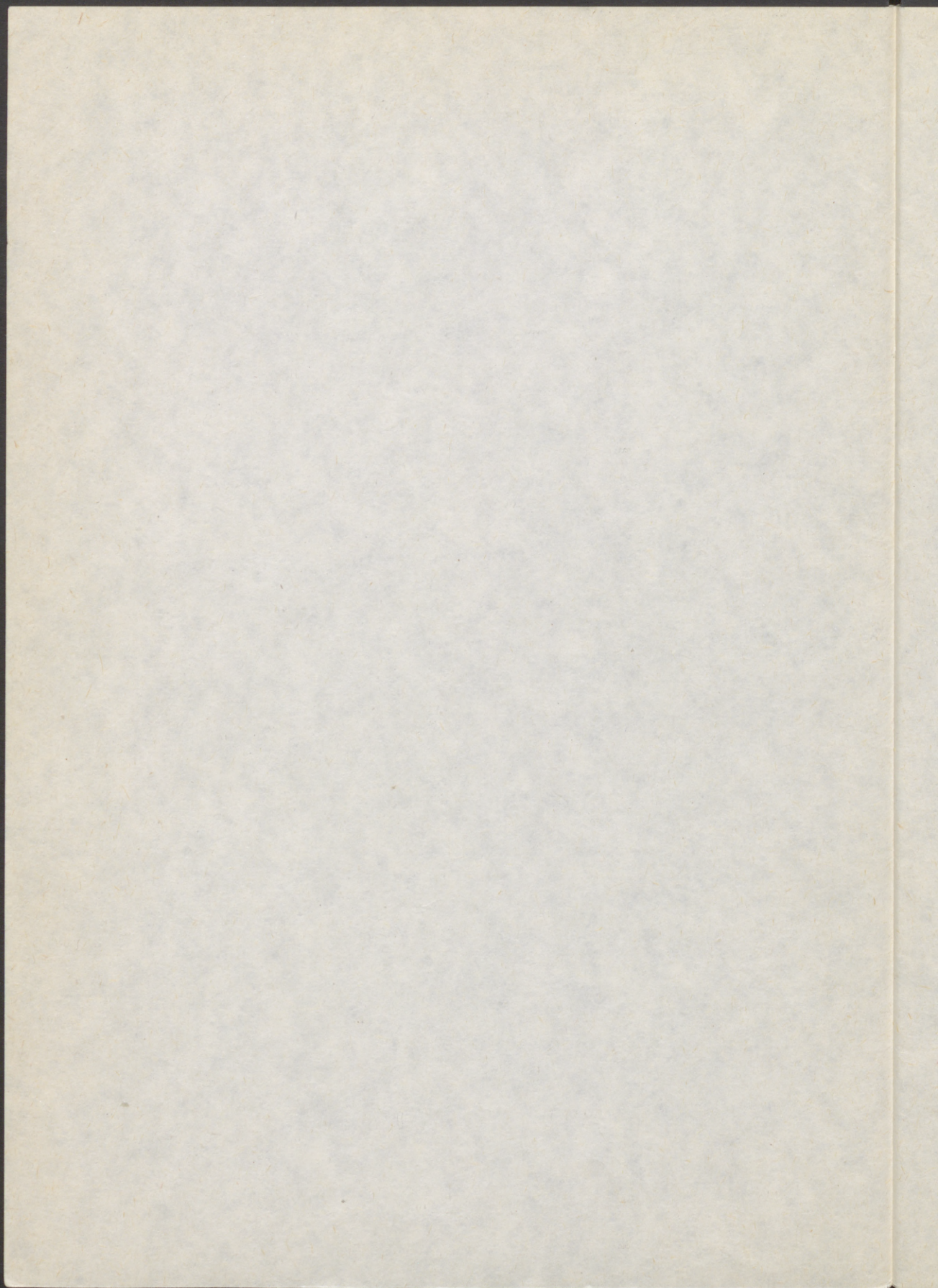
1990

ISBN 963 7450 34 3

Készült az OMIKK nyomdaüzemében
Budapest, I., Gyorskocsi u. 5-7.
Felelős vezető: Tóth Károly

TARTALOM

AUSZTRIA	1
1. Általában	1
A jelölésre jogosultak	2
A jelölési eljárás	2
FRANCIAORSZÁG	4
Általában	4
A jelölésre jogosultak	6
A jelölési eljárás	7
NAGY-BRITANNIA	9
Általában	9
A jelölésre jogosultak	10
A jelölési eljárás, a jelöltek kiválasztása	11
NÉMET SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁG	14
1. Általában	14
2. A jelölésre jogosultak	14
3. Jelölési eljárás	15
OLASZORSZÁG	17
Általában	17
A jelölésre jogosultak	19
A jelölési eljárás, a jelöltek kiválasztása	20
SVÉDORSZÁG	22
Általában	22
A jelölés	24
A jelöltek kiválasztása	25
BELGIUM	27
1. Általában	27
2. A jelölésre jogosultak	28
3. A jelölési eljárás	28

AUSZTRIA

1. Általában

Az Osztrák Nemzeti Tanács (a parlament) 183 képviselőből áll. Az arányos választási rendszer (az Alkotmány 26. alapján) listás választásokon valósul meg. Minden tartomány (és Bécs, mint tartományi jogú város) egy választókerület. Az osztrák felfogás szerint az arányos képviseleti jog alanyai nem az egyéni jelöltek vagy a választópolgárok, hanem a pártok. A választási rendszer ennek megfelelően erősen pártcentrikus: a listákhoz a választók kötve vannak, mindössze annyi lehetőségük van, hogy egy preferált jelölt nevét feltüntessék a szavazólapon. A szavazat oszthatatlan, és ennek megfelelően csak egy párt-ra adható le. A preferenciális szavazatok jelentősége egyébként igen kicsi: az összes szavazatok 1 %-át alig haladja meg. A rendszer gyenge pontjának is ezt tartják, hogy ti. az állampolgár ráhatása a jelöltek kiválasztására igen kicsi, gyakorlatilag azt sem igen tudja, kikre szavaz személy szerint, mivel a választókerületek méretei miatt lehetetlen az összes jelölt nevét a szavazólapon feltüntetni (ez több száz nevet jelentene egy választókerületben, valamennyi listát figyelembe véve).

A szavazatok elosztása jelenleg a d'Hondt rendszer szerint történik: minden pártnak meg kell szereznie az ún. "Grundmandat"-ot, vagyis legalább egy választókerületben egy mandátumhoz szükséges szavazatot kell megszereznie, hogy a szavazatok elosztásában részt vehessen. Ez a rendszer segíti a történelmi pártok stabilitását és nehezíti az új vagy kis pártok bejutását a Nemzeti Tanácsba. Ez a választási rendszer csak a Nemzeti Tanács választására érvényes: a tartományi gyűléseket a tartományok saját választó joga szerint választják, de ennek is arányosnak kell lennie. A tartományi gyűlések választják, szintén a pártarányok megtartásával a Szövetségi Tanács tagjait; ez utóbbi a felsőház szerepét tölti be.

A jelölésre jogosultak

A jelölésre csak pártok jogosultak, viszont a pártalakítás szabadsága az alkotmányos rend keretein belül az alkotmány és a párttörvény szerint megilleti az állampolgárokat. Ez nem zárja ki azonban, hogy az állampolgárok egyes csoportjai a választások céljára társulásokat hozzanak létre és jelöltjeiket indítsák a választásokon, de ekkor pártként kezelik őket. (Ezt az teszi lehetővé, hogy a párttörvény - szemben az NSzK-val - nem ír elő különösebb szervezeti feltételeket a párt működéséhez; a párttörvény lényegében a pártok közpénzekből való részvételét szabályozza.) Mindezzel együtt a kisebb pártoknak gyakorlati esélye aligha van a parlamentbe kerülésre, ennek politikai okai mellett a választási rendszernek is van némi szerepe.

A jelölési eljárás

A jelölés jogi feltételei a következők: a pártok által készített jelölt-listáknak tartalmaznia kell a választókerület nagyságától függően 200-500 támogató aláírást (egy választó csak egy pártot támogathat), vagy pedig a Nemzeti Tanács legalább három tagjának aláírását. Ezenkívül a pártok kötelesek 6.000 S összeget a választási költségek (szavazólapok elkészítése) fedezésére letétbe helyezni. Ezek a rendelkezések ki akarják szűrni azokat a pártokat, amelyeknek nincs esélyük arra, hogy a Nemzeti Tanácsban helyhez jussanak, de ugyanakkor a szavazatok erőteljes megosztását okoznák. Mindazonáltal ezek a szabályok nem tehetnek lehetetlenné egyetlen valóban komoly választási kampányt sem, mivel a pártok esélyegyenlősége alkotmányos alapelv.

A pártlisták legfeljebb kétszer annyi jelölt nevét tartalmazhatják, mint ahány mandátum a választókerületben szerezhető.

A listákon jelöltek sorrendjét a pártok állítják össze, amelyen elméletileg a preferenciális szavazatok módosíthatnak. A listák egymás közötti sorrendjét az előző választások eredményei alapján határozzák meg.

Mindezek a jogi szabályok gyakorlatilag teljes szabadságot adnak a pártoknak arra, hogy a lista összetételét és a jelölés sorrendjét saját belátásuk szerint határozzák meg. A jelölt kiválasztásában a tartományi pártszervezetek játsszák a legnagyobb szerepet, de^a pártközpontoknak is van kisebb-nagyobb befolyásuk. A listák összeállításának legfontosabb gyakorlati elve egyfajta pártbeli karrier-rendszer: a párt tagjai fokozatosan jutnak el egyre magasabb tisztségekbe, így a tartományi parlamentbe vagy a Nemzeti Tanácsba. A listák összeállítása úgy történik, hogy a korábbi képviselőket újrjelölik, hacsak nincs valami ok (pl. kiöregedés, más tisztség elérése) az ellenkezőjére, így az egyik választásról a másikra kb. a jelöltek 20-50 %-a cserélődik ki.

A jelöléssel voltaképpen a jelöltek nagy része számára a választás el is dőlt, mivel a nagy pártok jelöltjei 95 %-os biztonsággal be is jutnak a parlamentbe.

A jelölési eljárás részletes szabályait a törvény igen nagy körültekintéssel állapítja meg: ennek oka többek között egy választási csalás, amelyet egy jelentéktelen újnáci párt követett el az 1976-os választások alkalmával, de amelynek következtében az alkotmánybíróság érvénytelenítette több tartományban a választásokat.

FRANCIAORSZÁG

Általában

A jelenlegi francia alkotmány, amelyet 1958-ban fogadtak el, és amely de Gaulle tábornok, illetve a gaulleizmus politikai eszméin alapul, a korábbi parlamentáris rendszert egy vegyes, elnöki-parlamentáris berendezkedéssel váltotta fel, amelyben a parlament jogait korlátozta. A parlament két házból áll: a Szenátus tagjait közvetett választásokon a megyei tanácsok választják, míg a Nemzetgyűlést közvetlenül választják (Alkotmány 24.). Minden egyéb kérdésben az alkotmány a törvényhozásra ruházta át a szabályozást (organikus törvénnyel).

A választási rendszert 1958-ban közvetlenül az alkotmány elfogadása után elnöki dekrétummal vezették be és ezt a rendszert az 1986-os választások kivételével, minden nemzetgyűlési választáson alkalmazták. A választójogi kódex, amelyet a parlament 1965-ben fogadott el, és amely többszöri módosítással ma is érvényben van, az elnökválasztás kivételével minden választásra alkalmazandó, tehát a helyi (járási, városi, megyei választásokra és a szenátusi) választásokra is. Egy egyszerű többségi elven alapuló, kétfordulós egyéni választókerületi rendszer. Az első fordulóban csak az a jelölt szerez mandátumot, aki megkapja a szavazatok abszolút többségét /több mint 50 %-ot), ami a sok induló között megoszló szavazatok miatt igen ritkán fordul elő. A második fordulóban (amelyet az első után egy héttel tartanak) azok a jelöltek indulhatnak, akik az első fordulóban megszerezték a szavazatok legalább 12,5 %-át. A második fordulóban már a relatív többség is elég a mandátum megszerzéséhez.

Ez a választási rendszer alkalmas arra, hogy a pártok szétaprózódását megakadályozza, és pedig oly módon, hogy az első

fordulóban induló pártok, frakciók, illetve csoportok a második fordulóban rá vannak kényszerítve arra, hogy a hozzájuk közel állókkal koalíciót hozzanak létre (választóikat felszólítva a megfelelő szavazásra), a velük szembenálló csoportosulások ellen. Az első forduló szerepe az erőfelmérésé, és inkább a baloldalon és a jobboldalon belül folyik harc a jobb pozíciókért, míg a második fordulóban kerül szembe egymással a jobb- és a baloldal. Az egyéni választókerületek méretének és határainak megállapítása nagymértékben befolyásolja a választások eredményét, illetve a képviselői mandátumok pártok közötti megoszlását. Ezért fontos, hogy a választókerületek beosztását törvény határozza meg: az 1986-os szabályozás tiltja a kisebb járások feldarabolását és azt, hogy egy megyén belül 20 %-osnál nagyobb legyen az eltérés a választókerületek méretei között. A választókerületek meghatározására tett kormányjavaslatokat egy Szakértő köztisztviselőkből álló bizottság vizsgálja felül.

Ezt a többségi rendszert a baloldali pártok hátrányosnak tartották magukra nézve (teljes joggal), és a baloldal programjában mindig is szerepelt az arányos választási rendszerre való áttérés követelése. A szocialisták győzelme után, 1985-ben a választójogi kódex módosításával, be is vezették az arányos választási rendszert; minden megye alkotott egy választókerületet, ahol a pártok listákat indítottak. (A tengerentúli megyékben megtartották a régi rendszert.) Mindazonáltal a szocialista párt e választásokon vereséget szenvedett és az újra hatalomra jutott jobboldali többség változtatás nélkül visszaállította a korábbi választási rendszert, amely viszont a következő parlamenti választásokon nem akadályozta meg az ő bukásukat.

A jelölésre jogosultak

A francia választójog tulajdonképpen a jelölési jogosultságot nem is ismeri: elvben bárki indulhat jelöltként, aki megfelel a törvényes feltételeknek. Azonban, túl a választhatóság rutinszerű, általános feltételein, számos kategóriát sorol fel a törvény, akikhez tartozó személyek nem választhatók. Ilyenek pl.: a bírók, beleértve a közigazgatási bíróság tagjait, a hadsereg tisztjei valamennyi fegyvernemben, a közigazgatás és közszolgálat vezető tisztviselői, akiket a törvény tételesen felsorol, a pénzügyi igazgatás tisztviselői (adó, vám), rendőrség vezetői stb. Ez a korlátozás azonban időleges: az alkalmazás megszűnésétől 6 hónapig tart. Nem választhatók azok sem, akik nem teljesítették katonai szolgálati kötelezettségüket. Bárki csak egy választókerületben indulhat, minden egyéb megkötöttség nélkül.

A jelölés jogi jelentősége a francia választójogban az, hogy a szabályszerű jelölés nélkül senki nem választható meg érvényesen. A második fordulóban csak az lehet jelölt, aki az első fordulóban is az volt, és csak abban a választókerületben, ahol az első fordulóban.

Lehetséges pótjelöltet állítani: ez a megválasztott képviselő mandátumát átveszi, ha az meghal, lemond, stb., vagy olyan tisztségbe kerül (pl. miniszter lesz), amely összeegyeztetetlen a képviselőséggel. (Megjegyzendő, hogy Franciaországban gyakori, hogy ismert politikai személyiségek megválasztásuk után rögtön átadják a megszerzett mandátumot a pót-képviselőnek.) Ez a megoldás a pótválasztások elkerülését szolgálja; természetesen a jelölt és helyettese nem egymás ellen versenyeznek, hanem a cél a mandátum együttes megszerzése.

A jelölési eljárás

A jelölés jogi szempontból igen egyszerű: legkésőbb 21 nappal a választás (az első forduló) előtt az, aki indulni kíván a szavazatokért, a prefekturán benyújt egy nyilatkozatot, amely indulási szándékát tartalmazza, továbbá személyi adatait (név, keresztnév, születési hely és idő, lakóhely és foglalkozás). Ha pótjelölt is van, annak az írásbeli hozzájárulása is szükséges. Feltétel ezenkívül, hogy a jelölt bizonyos kauciót letétbe helyezzen (1.000.-Fr., nem túl nagy összeg, jóval alatta van egy havi átlagos fizetésnek); ezt az összeget akkor kapja vissza, ha legalább a szavazatok 5 %-át megszerezte valamelyik fordulóban. A kaució letétele érvényességi feltétele a jelölésnek. A prefektus kötelessége a jelölések közzététele és annak ellenőrzése is, hogy nincs a jelölést kizáró ok: az ezzel kapcsolatos közigazgatási határozat bíróság előtt megtámadható.

A második fordulóban a jelölés határideje az első forduló napját (ez vasárnap) követő keddi nap éjféli. A második fordulóban csak az lehet jelölt, aki az első fordulóban is jelölt volt és elnyerte legalább a szavazatok 12,5 %-át.

Az természetes, hogy a politikailag komoly jelöltek valamely párt színeiben indulnak, azonban a jelölt párthoz való tartozásának feltüntetése jogilag nem is kötelező.

A francia jog a pártok létezéséről jobbára csak hallgatólag vesz tudomást, a legfontosabb jogszabály az alkotmány 4. cikke (a szuverenitásról szóló fejezetben), amely kimondja, hogy a pártok részt vesznek a választójog gyakorlásában, továbbá, hogy a pártok alakítása szabad és tiszteletben kell tartaniuk a nemzeti szuverenitást és a demokráciát. A pártok az egyesü-

leti törvény alapján működnek, és különösen a jobboldalon, inkább laza szervezetek, illetve kisebb pártok szövetségeinek tekinthetők. Független jelöltek ritkák, bár előfordulnak, esetenként meg is választják őket, ha egyébként ismert politikusok, de éppen nem tartoznak valamelyik párthoz. A döntő mégis a pártok szerepe: ez különösen nyilvánvaló a második fordulóban, ahol pártpolitikai okokból olyanok sem jelöltetik magukat, akik az első fordulóban megszerezték ehhez a jogot, azért, hogy a saját politikájukhoz közel álló esélyesebb jelölttől ne vonják el a szavazatokat, és így ne csökkentsék annak győzelmi esélyeit. Az ilyen kölcsönös visszalépések mögött az esetek többségében vagy előzetes, vagy az első forduló után kötött pártok közötti megállapodás, illetve egyoldalú pártpolitikai megfontolás húzódik meg.

NAGY-BRITANNIA

Általában

A brit parlament két házból áll: a Felsőház, a Lordok Háza tagjai részben öröklik a tagságot, részben a kormány javaslatára a királynő nevezi ki a tagokat. Az Alsóház 635 tagját általános választójog alapján választják.

Az angol választási rendszer egymandátumos egyéni választókerületi rendszer; minden választókerületben az tekintendő megválasztottnak, aki a szavazatok egyszerű többségét megszerezte.

Az egyéni választókerületi rendszernek Angliában nagy hagyományai vannak, és az angolul beszélő világban is nagyrészt ez a választási rendszer terjedt el. Megjegyzendő, hogy kezdetben egy választókerületben két-három mandátumot is lehetett szerezni, és mintegy száz éve vezették be a tiszta egyéni választókerületi rendszert. Észak-Írországban azonban jelenleg is többmandátumos választókerületek vannak.

Az angol választási rendszernek számos előnye van: mindenekelőtt az, hogy igen egyszerű, könnyen működtethető, a választópolgárok számára könnyen érthető, és el is fogadható, különösen a hagyományok ereje miatt. Szintén hagyományos a képviselők és ^a választókerület személyes kapcsolata: a képviselő a parlamentben is úgy jelenik meg, mint a választókerület képviselője (az angol parlamenti hagyomány szerint a képviselők nem is nevezik nevükön egymást, hanem a választókerület nevének megjelölésével utalnak a másik képviselőre).

Ez a választási rendszer a nagy pártoknak kedvez, a kicsikkel szemben erősen hátrányos. Ha a választók lényegében csak

két nagy párt között választhatnak, ez a rendszer igen jól működik, mindig világos eredményt, kormányképes parlamenti többséget produkál, még akkor is, ha a pártokra leadott szavazatok közötti különbség egyébként minimális. Más a helyzet akkor, ha a pártok száma nagyobb, és a szavazatok megoszlának közöttük, mivel ilyenkor legtöbbször a nagy pártok viszik el a mandátumot, és a kis pártokra leadott szavazatok elvesznek. Ebben a rendszerben semmi biztosíték nincs arra, hogy a pártokra leadott szavazatok és a szerzett mandátumok arányban álljanak egymással, sőt ez a rendszer eleve kizárja a mandátumok arányos elosztását.

Ilyen körülmények között a választókerületi beosztás döntő jelentőségű. Ezt egy független és politikailag valóban semleges bizottság végzi, amely 10-15 évenként módosítja a választókerületek határait; ennek elnöke a parlament elnöke, és végsősoron a parlament dönt, de rendszerint elfogadja a bizottság javaslatát. Mindazonáltal a választókerületek közötti különbségek jelentősek lehetnek. Egyébiránt Skócia és Wales választókerületei a megszerezhető mandátumok száma alapján felülreprezentáltak, míg Észak-Írországgal fordított a helyzet.

A választójogot az azóta részleteiben többször módosított 1949-es választójogi ("népképviselési") törvény szabályozza.

A jelölésre jogosultak

A választójogi törvény alapján a pártoknak jogilag nincs szerepük a választásokon. Ily módon a jelölés is egyénileg történik, erre külön formanyomtatvány is van, amely tartalmazza a jelölt legfontosabb adatait, ezenkívül tíz, a választókerületben választójogosult ajánló aláírása szükséges. A választási

eljárás külsőségeiben úgyszólván teljesen egyének versenyének tűnik fel; így például csak 1969 óta van lehetőség egyáltalán arra, hogy a szavazólapon a jelölt neve mellett (legfeljebb hat szóval) fel lehessen tüntetni a pártállását.

Egy választókerületben rendszerint három-négy pártjelölt indul, de nincs semmi akadálya annak, hogy bárki más jelöltként induljon, aki a törvényes feltételeknek eleget tett: az (aláírások, valamint 150 font letét, amelyet visszakap, ha a szavazatok 1/8-ad részét megkapja; ez viszonylag jelentős összeg, de semmiképp sem akadálya a komoly jelöltek indulásának).

A törvény meghatározza, hogy kik nem választhatók, és így nem is jelölhetők. A szokásos feltételeken kívül figyelmet érdemel, hogy nem választhatók a csődbejutott kereskedők, korrupciós bűncselekményért elítéltek, valamint a Lordok Házának tagjai.

Angliában a választási kampány nagyon rövid, mert a választások kiírásáról gyakorlatilag a miniszterelnök dönt és rendszerint csak a lehető legutolsó pillanatban hozza nyilvánosságra döntését. Így a jelöléseket is legkésőbb nyolc munkanappal a választások napja előtt kell eljuttatni a választási hatósághoz.

A jelölési eljárás, a jelöltek kiválasztása

Az angol jogban különösen összefonódik a jelölési eljárás és a választási kampány szabályozása. A törvény megkívánja, hogy minden jelölt egy megbízottat (esetleg annak helyettesét) nevezzen ki, aki a választással kapcsolatos anyagi ügyeket, pl. a terembérletet a gyűlések céljaira stb. intézi. Ezek nyilvánvalóan a helyi pártaktivisták közül kerülnek ki, de a

törvény lehetővé teszi azt is, hogy a jelölt önmaga "megbízottja" legyen, de ez nyilván csak a kis pártok jelöltjeinél vagy a független (egyéni) jelöltekénél fordul elő.

A törvény ezenkívül korlátozza az egyes jelöltek által a választási kampány során propaganda célokra elkölthető összeget: egyetlen jelölt sem lépheti túl a 2700 fontot, és erről nyilvánosan számot kell adnia. A tapasztalatok szerint a jelöltek átlag ennek az összegnek a 3/4-ét költik el egy kampányban. Ez a szabály csak a jelöltek kiadásait korlátozza: a pártok központi apparátusának kiadásaira semmilyen korlátozás nem vonatkozik.

Annak ellenére, hogy a törvény alapján az angol választási rendszer egyéni választásnak tűnik, valójában a pártok erősen uralják a választásokat és így a jelöltek kiválasztását is. Ezt igazolja az a tény is, hogy a hagyományos két párt rendszeresen megszerzi a mandátumok 2/3-át. A választókerületek egy jelentős részében a pártok biztosra mennek, igen sokszor nem is új jelöltek választásáról, hanem a korábbiak megerősítéséről van szó. A Konzervatív és a Munkáspárt jelöltekiválasztási eljárásában bizonyos különbségek vannak, annak ellenére, hogy elvileg mindkettőben a helyi, választókerületi pártszervek választják ki a jelölteket. Először a helyi vezetőség állít össze egy listát a jelölteknek alkalmas személyekről, akik közül azután egy tágabb körű testület választja ki az induló jelöltet. Mindkét nagy pártnál jelentős a központ szerepe: ezek már jóelőre, a két választás között, összeállítják a jelöltségre alkalmas személyek listáját, illetve az újraválasztásra javasolt parlamenti tagokat. Az angol politikusok karrierjében a parlamenti szereplés meghatározó szerepet játszik; minden fontos kormányzati, illetve politikai megbízatás első feltétele, hogy az illető a parlament tagja legyen. Az egyes jelöltek

választókerületek közötti elosztásában a jelöltek politikai súlya komoly szerepet játszik: minél magasabban áll a párt-hierarchiában, annál biztosabb választókerületre van esélye.

A két nagy párt közül a Munkáspárt jelölési rendszere a merevebb: a párt "alkotmánya", illetve a helyi pártszervezetek alapszabályai részletesen előírják a jelölési eljárást és ez meglehetősen nagy szerepet ad a különféle testületi szervezeteknek, egészében véve demokratikusabbnak nevezhető. Közismert a szakszervezetek szerepe a munkáspárti jelöltek kiválasztásában. A konzervatívok jelöltkiválasztási szabályai jóval rugalmasabbak; elvileg bárki jelentkezhethet azzal, hogy a párt jelöltje kíván lenni, és a jelöltek kiválasztásáról a helyi konzervatív szövetség végrehajtó szerve dönt, ehhez a pártközpont (elvben nem kötelező) irányelveket szolgáltat. Mindkét pártban a párt központi vezetése, különböző (és eltérő) módszerekkel képes kézben tartani a helyi jelöléseket.

Német Szövetségi Köztársaság

1. Általában

Az NSzK választójogi törvénye (Bundeswahlgesetz, 1956. május 7., utolsó kiegészítése 1985. március 8.) szerint a Bundestag (Szövetségi Gyűlés) 518 képviselőből áll; ebből 259-et választanak egyéni választókerületekben, a többit pedig tartományonként listás választásokon. (Megjegyzendő, hogy Nyugat-Berlin 22 képviselőjének nincs szavazati joga, őket a Nyugat-Berlini Szenátus választja.)

Az NSzK választási rendszere alapvetően arányos szisztéma, némileg korrigálva az egyéni választókerületi választással. Ezt úgy érik el, hogy minden választónak két szavazata van: az első szavazatát választókerületében (egyszerű többségi elv alapján) egyéni jelöltre adja le, aki valamely párt színeiben indul, vagy kivételesen független jelölt; a második szavazót a választó valamely párt listájára adja le. A mandátumok végső elosztása a másodszavazatok alapján arányosan, a d'Hondt féle számítással történik.

2. A jelölésre jogosultak

A törvény 18.§ (1) bekezdése szerint a pártoknak és bizonyos feltételek mellett a választójogosultaknak (pártoktól függetlenül) is van jelölési joga. Ez utóbbiak a következő feltételekkel jelölhetnek: 1. csak egyéni választókerületben lehetséges., 2. legalább 200, a választókerületben választójogosult aláírása szükséges a jelölés érvényességéhez. A pártoktól független jelölteknek gyakorlatilag azonban nincs esélyük.

A gyakorlatban tehát komoly jelölteket csak pártok állítanak. A pártok jogállását részben a Párttörvény, részben a Választási Törvény szabályozza. Jelölhetnek azok a (nagy vagy parlamenti) pártok, amelyek a Szövetségi Gyűlésben vagy legalább egy tartományi parlamentben az utolsó választás óta megszakítás nélkül legalább 5 képviselővel képviselve voltak. A többi párt indulásához az szükséges, hogy a választások előtt legkésőbb 75 nappal indulási szándékukat bejelentsék és a Szövetségi Választási Bizottság pártként való létezésüket (a párttörvény alapján) tudomásul vegye (regisztrálja).

A jelölési eljárás - a választási rendszernek megfelelően - kettős: választókerületenként egyéni és tartományonkénti lista. Listát a törvény szerint is csak pártok indíthatnak.

3. Jelölési eljárás

A jelölési eljáráson belül meg lehet különböztetni a jelöltek kiválasztását a formális jelölési eljárástól.

Ami a jelöltek kiválasztását illeti, ez a pártokon belül történik; a törvény maga csak a pártok döntésre jogosult szervezetit jelöli meg és azt írja elő, hogy a választás a párton belül mindig titkos szavazással történjék. Ennek megfelelően az egyéni kerületekben a helyi pártszervezetek tag- vagy küldöttgyűlése jogosult jelöltállításra; javaslatot rendszerint a helyi pártvezetőség tesz, önállóan azonban nincs jelölési joga, nem sajátíthatja ki a párttagság véleményét. A tartományi pártvezetésnek vétójoga van az egyes jelöltekkel szemben, ezzel azonban gyakorlatilag soha nem él.

A pártok listáit tartományonként a tartományi pártszervezetek küldöttei állítják össze: a jelöltek kiválasztásában

- szemben az egyéni kerületekkel, ahol a helyi szempontok elsődlegesen - figyelembe veszik, hogy a jelöltek összetétele feleljen meg bizonyos politikai kívánalmaknak, pl.: jusson hely a párt ifjúsági szervezetének, a szakszervezeteknek, bizonyos vallási, foglalkozási stb. csoportoknak, nőknek stb. A jelölés sorrendjének meghatározása alapvető politikai kérdés a párton belül, hiszen a kötött listák miatt a mandátumokat a párt által felállított sorrendben szerzik meg a jelöltek: tehát a választópolgárok nem módosíthatnak a listán, így a párt biztos lehet benne, hogy a listán előnyösebb helyet elfoglaló (előbbre rangsorolt) jelölt mandátumhoz jut a szavazatok elosztásánál. Mindenki csak egy választókerületben, illetve egy tartományi listán indulhat, az azonban nincs kizárva, hogy egyszerre induljon egy választókerületben és egy tartományi listán is. Ahhoz, hogy egy nem-parlamentari párt indulhasson a listás választáson, szükséges, hogy a tartomány választójogosultjainak egy ezreléke, legalább azonban 2000 választójogosult aláírásával támogassa a párt indulását.

Ezenkívül a törvény rendkívül részletesen szabályozza a jelölések benyújtásának formai érvényességi kellekeit, ideértve a határidőket.

Olaszország

Általában

Az olasz alkotmány szerint a parlament két kamarából áll: a Képviselőházból és a Szenátusból. A két kamara egyenjogú és csak együttesen gyakorolják a törvényhozó hatalmat. Jelenleg mindkét kamarát öt évre választják és mindkettőt közvetlen választással, azonban a választójog a két kamarában eltér egymástól. A Képviselőház tagjainak száma 630, a Szenátus választott tagjaié 315; a Szenátusnak továbbá öt, a köztársasági elnök által kinevezett tagja van, és tagja még valamennyi volt köztársasági elnök, aki nem lemondással távozott hivatalából. A Képviselőház választójoga többmandátumos, listás-arányos rendszer, míg a Szenátust az alkotmány szerint regionális alapon választják: egyéni választókerületekben, de ez a rendszer a későbbiekben gyakorlatilag erősen közelített az arányos választáshoz.

A Képviselőház tagjait 32 választókerületben választják: a választókerületi beosztást az alkotmány előírása szerint a lakosság arányában elnöki dekrétummal állapítják meg. Minden választókerület a lakosság arányának megfelelő számú képviselőt választ, a legnagyobbak 50-et vagy többet, míg a legkisebbek csak 1-et. A választókerületek nem feltétlenül esnek egybe a tartományokkal. A pártlistákra leadott szavazatokat először a választókerületekben osztják szét arányosan, majd pedig a maradék szavazatokat országos szinten összesítik és egy újonnan megállapított hányados alapján a választókerületekben be nem töltött helyeket szétosztják. Minden listának (pártnak) legalább egy választókerületben el kell érnie a választási hányadost, illetve országosan a 300.000 szavazatot.

A képviselőházi választásokon a választóknak módjuk van az általuk választott listán belül 15 jelöltig 3, a felett 4

külön személyre szóló (preferenciális) szavazat leadására. A preferenciális szavazatok a szakirodalom szerint nem spontán jellegűek, hanem a pártokon belüli frakcióküzdelem kifejeződései. (A legtöbb ilyen szavazatot a Kereszténydemokraták kapják).

A Szenátus 315 választott tagját a tartományokon belül kialakított egyéni választókerületekben választják. Az alkotmány előírja, hogy két kivétellel egyetlen tartománynak sem lehet hétnél kevesebb szenátora, a többi szenátusi helyet a lakosság arányának megfelelően elnöki dekrétummal osztják szét. Az egyes tartományokon belül annyi választókerületet hoznak létre, ahány szenátort az adott tartomány választ; ezek papíron egyéni választókerületek, de minthogy a törvény alapján egy mandátum megszerzéséhez a leadott szavazatok 65 %-a szükséges, ez az olasz pártok megosztottsága és nagy száma miatt igen ritka (választásonként 1-3). Ha minősített többséggel a mandátumot nem szerezték meg, akkor a rendszer arányos quasilistás választássá alakul át, ahol a szavazatokat regionális (tartományi) szinten összesítik és a d'Hondt rendszer szerint arányosan elosztják a képviselők csoportjai, tulajdonképpen a pártok között. A különbség a két rendszer között a választó szempontjából az, hogy a szenátusi választásokon elvileg egyénekre szavaz és nem pártokra, illetve azok listájára.

Ez a választási rendszer egyértelműen kedvez a nagy pártoknak, de nem teszi lehetővé - legalábbis az olasz viszonyok között - az egypárti kormányzást.

Az alkotmány szerint a választójog gyakorlása kötelező. A két kamara választására vonatkozó szabályokat külön törvények szabályozzák.

A jelölésre jogosultak

A törvény szerint pártok és szervezett politikai csoportok indíthatnak listát a képviselőházi választásokon. Minden listának legalább három nevet kell tartalmaznia, és nem többet, mint ahány mandátum a választókerületben szerezhető. A pártok szimbólumait és általánosan használt nevét a választójogi törvény azzal védi, hogy tiltja a hasonló vagy azonos elnevezések használatát. (Tilos továbbá vallási szimbólumok használata a pártok elnevezésében.) Ez utóbbi szabály a pártból kivált csoportok elleni védelmül szolgál.

A parlamentben nem képviselt pártok jelölt-listáinak érvényességéhez legalább 300 és legfeljebb 700, az adott választókerületben regisztrált választó aláírása szükséges.

Egy jelölt háromnál több választókerületben nem indulhat. A listán való indulásnak nem feltétele, hogy az illető a párt tagja legyen, sőt előfordul olyan is, hogy egy a pártlistán megválasztott jelölt független képviselőként működik.

A szenátorok választásakor nincs jogi akadálya annak, hogy bárki jelöltesse magát, de maga a törvény is abból indul ki, hogy a jelöltek az egyéni választókerületekben egy tartományon belül csoportot alkotnak, amely legalább három tagból áll. Az aláírással kapcsolatos követelmények azonosak a képviselőházi választásokkal. Egy jelölt csak egy tartományban indulhat, de itt akár három választókerületben is, ilyenkor a szavazatok számlálásánál az elért legnagyobb eredményét veszik alapul.

A választhatóság feltételei is eltérnek: a Szenátoroknál a korhatár 40 év, a Képviselőházban 25. Egyebekben a választhatósági feltételek azonosak, s így nem választhatók pl. a tar-

tományi tanácsok tagjai, a helyi közigazgatás főbb vezetői, a rendőrség vezető tisztviselői, a hivatásos katonatisztek, a bírák, bizonyos feltételekkel, továbbá azoknak a vállalatoknak a vezetői, amelyek az államtól rendszeres szubvenciót kapnak, illetve közszolgáltatási koncessziót kaptak.

A jelölési eljárás, a jelöltek kiválasztása

A jelöltállításnak jogi megkötöttségei a fent említetteken kívül nincsenek. A jelöltlistákon természetesen szerepelnie kell a jelöltek sorrendjének, és fontosabb személyi adatainak, továbbá a jelölt írásbeli hozzájárulásának. A pártok az általuk használandó szimbólumokat és hivatalos nevüket a választás napját megelőző 62. napig bejelenthetik a belügyminiszternél, de a közismert pártok kötelesek megszokott nevüket és szimbólumaikat használni. Ez a szabály a szenátor-választásokon anynyiban módosult, hogy ott elég a szimbólumot a jelöléssel egy időben bejelenteni. A listákat a választás napját megelőző 45. napig kell regisztrálni a választókerület székhelyén működő fellebbezési bíróságnál, amelynek három bíróból álló tanácsa elutasíthatja a jelölést, ha nem felel meg a törvényes feltételeknek. A szenátusi választásokon mellékelni kell a jelölt nyilatkozatát, hogy más tartományban nem indult jelöltként.

A képviselőházi választásokon induló jelöltek száma egy helyre számítva mintegy kétszerese a szenátusinak. Ennek egyik magyarázata az eltérő választási rendszer, mivel a szenátusi helyek megszerzéséhez jóval több szavazatot kell összegyűjteni, mint a képviselőházban. A jelöltek kiválasztásában a pártok játsszák a döntő szerepet, és az egész választójogi törvényhozás közvetve a parlamenti pártok szerepét erősíti. Az a szabály például, hogy a pártok szimbólumai védve vannak,

gyakorlatilag a pártok központi vezetése kezébe adja a listák összeállítását. (Ők határozzák meg, kihasználhatja a párt nevét, szimbólumait, kik indulhatnak színeikben.)

Svédország és a skandináv államok

Általában

Valamennyi skandináv államban ma listás-arányos választási rendszer van érvényben, nagyjából a XX. század eleje óta; a megoldások részleteiben eltérnek egymástól. Mindamellet a közös vonások a meghatározóak. A választók mindenütt listákra szavaznak, miközben a választások céljára az országot választókerzetekre osztják, amelyekben több mandátum szerezhető. (Némely hagyományosan autonóm regionális egységekben egy.) Különbségek két területen mutatkoznak: egyrészt eltérnek a skandináv rendszerek abban, hogy mekkora a választók lehetősége a pártok által meghatározott jelölési sorrend megváltoztatására; (a finn rendszerben a választók eleve a listából egy jelöltre adják le szavazatukat, ami egyszerre mind a pártra leadott szavazatnak is minősül, ily módon a választók maguk döntenek el a párt jelöltjei közötti sorrendet). A másik eltérés az arányosság érvényesítésében van: valamennyi skandináv országban a d'Hondt rendszer különböző változatait alkalmazzák, így az eltérő számítási rendszerek többé vagy kevésbé kedveznek a kisebb pártoknak. Pl. Dániában olyan számítást alkalmaznak (Sainte Laque), amely az első szavazat megszerzése után nehezíti a nagy pártok számára további mandátumok szerzését, s így közvetve a kisebb pártok számára előnyös. (A d'Hondt rendszert eredeti formájában csak Finnországban alkalmazzák.) Az arányosság bizonyos korrekcióját elsősorban az jelenti, hogy a pártoknak bizonyos minimális szavazatmennyiséget kell szerezniük ahhoz, hogy egyáltalán a szavazatok elosztásában részt vehessenek. (2-4 % között, illetve bizonyos abszolút számban meghatározott szavazatmennyiség megszerzése.)

Valamennyi skandináv állam törvényhozása jelenleg egykamarás, a kétkamarás rendszer legtovább Svédországban maradt fenn, itt

1969-ben szűnt meg. A parlamentek létszáma Dániában 175, Finnországban 200, Norvégiában 155, Svédországban 349. A svéd Riksdag 349 mandátumából 310-et lehet a választókerületekben megszerezni, míg 39-et tartanak fenn a szavazatok pártok közötti arányosításának céljára. Svédországban 28 választókerület van, ezek nagy része azonos a tartományokkal, míg a sűrűn lakott területek (a nagyvárosok, Stockholm, Göteborg stb.) külön önálló választókerületeket alkotnak. A választókerületek között a választójogosult lakosság arányában osztják el a megszerzhető mandátumokat. (Ezt három évenként vizsgálják felül.) A fennmaradó 39 helyet a pártok által kapott szavazatok és a mandátumok közötti országos arányosítás céljaira tartották fenn. Ez úgy történik, hogy a választási eredményeket összegzik és megvizsgálják, hogy a pártok által a választókerületekben megszerzett mandátumok száma arányos-e a rájuk országosan leadott szavazatok számával. Az így elkerülhetetlenül mutatkozó aránytalanságokat a 39 hely szétoztásával úgy küszöbölik ki, hogy azok a pártok, amelyek viszonylagosan kevesebb mandátumot szereztek, itt többet kapnak, és megfordítva. Ebben az elosztásban azonban csak olyan párt vehet részt, amely országosan legalább a szavazatok 4 %-át megszerezte; az a párt, amely nem szerzett országosan 4 %-ot, de legalább egy választókerületben megszerezte a szavazatok 12 %-át, nem kap ugyan a többlétszavazatokból, de megtarthatja az ily módon szerzett mandátumot. Egyébként a 4 %-ot el nem ért pártok nem juthatnak be a Riksdag-ba. Ez a szabály hatékonyan akadályozta meg a kis pártok bejutását a parlamentbe (de nem zárta ki a kommunistákat); mindenesetre az utolsó választásokon egy újabb kis párt, a zöldek is parlamenti képviselőlethez juthattak.

A választásokon voltaképpen pártokra szavaznak, de lehetőség van preferenciális szavazatokra is. A szavazópolgár választhat, hogy egy párt listájára változtatás nélkül szavaz, vagy pedig a pártlistán belül a jelöltek között is választ. Termé-

Svédország és a skandináv államok

Általában

Valamennyi skandináv államban ma listás-arányos választási rendszer van érvényben, nagyjából a XX. század eleje óta; a megoldások részleteiben eltérnek egymástól. Mindamellet a közös vonások a meghatározóak. A választók mindenütt listákra szavaznak, miközben a választások céljára az országot választókerzetekre osztják, amelyekben több mandátum szerezhető. (Némely hagyományosan autonóm regionális egységekben egy.) Különbségek két területen mutatkoznak: egyrészt eltérnek a skandináv rendszerek abban, hogy mekkora a választók lehetősége a pártok által meghatározott jelölési sorrend megváltoztatására; (a finn rendszerben a választók eleve a listából egy jelöltre adják le szavazatukat, ami egyszersmind a pártra leadott szavazatnak is minősül, ily módon a választók maguk döntenek el a párt jelöltjei közötti sorrendet). A másik eltérés az arányosság érvényesítésében van: valamennyi skandináv országban a d'Hondt rendszer különböző változatait alkalmazzák, így az eltérő számítási rendszerek többé vagy kevésbé kedveznek a kisebb pártoknak. Pl. Dániában olyan számítást alkalmaznak (Sainte Laque), amely az első szavazat megszerzése után nehezíti a nagy pártok számára további mandátumok szerzését, s így közvetve a kisebb pártok számára előnyös. (A d'Hondt rendszert eredeti formájában csak Finnországban alkalmazzák.) Az arányosság bizonyos korrekcióját elsősorban az jelenti, hogy a pártoknak bizonyos minimális szavazatmennyiséget kell szerezniük ahhoz, hogy egyáltalán a szavazatok elosztásában részt vehessenek. (2-4 % között, illetve bizonyos abszolút számban meghatározott szavazatmennyiség megszerzése.)

Valamennyi skandináv állam törvényhozása jelenleg egykamarás, a kétkamarás rendszer legtovább Svédországban maradt fenn, itt

1969-ben szűnt meg. A parlamentek létszáma Dániában 175, Finnországban 200, Norvégiában 155, Svédországban 349. A svéd Riksdag 349 mandátumából 310-et lehet a választókerületekben megszerezni, míg 39-et tartanak fenn a szavazatok pártok közötti arányosításának céljára. Svédországban 28 választókerület van, ezek nagy része azonos a tartományokkal, míg a sűrűn lakott területek (a nagyvárosok, Stockholm, Göteborg stb.) külön önálló választókerületeket alkotnak. A választókerületek között a választójogosult lakosság arányában osztják el a megszerzhető mandátumokat. (Ezt három évenként vizsgálják felül.) A fennmaradó 39 helyet a pártok által kapott szavazatok és a mandátumok közötti országos arányosítás céljaira tartották fenn. Ez úgy történik, hogy a választási eredményeket összegzik és megvizsgálják, hogy a pártok által a választókerületekben megszerzett mandátumok száma arányos-e a rájuk országosan leadott szavazatok számával. Az így elkerülhetetlenül mutatkozó aránytalanságokat a 39 hely szétosztásával úgy küszöbölik ki, hogy azok a pártok, amelyek viszonylagosan kevesebb mandátumot szereztek, itt többet kapnak, és megfordítva. Ebben az elosztásban azonban csak olyan párt vehet részt, amely országosan legalább a szavazatok 4 %-át megszerezte; az a párt, amely nem szerzett országosan 4 %-ot, de legalább egy választókerületben megszerezte a szavazatok 12 %-át, nem kap ugyan a többlétszavazatokból, de megtarthatja az ily módon szerzett mandátumot. Egyébként a 4 %-ot el nem ért pártok nem juthatnak be a Riksdag-ba. Ez a szabály hatékonyan akadályozta meg a kis pártok bejutását a parlamentbe (de nem zárta ki a kommunistákat); mindenesetre az utolsó választásokon egy újabb kis párt, a zöldek is parlamenti képviselőlethez juthattak.

A választásokon voltaképpen pártokra szavaznak, de lehetőség van preferenciális szavazatokra is. A szavazópolgár választhat, hogy egy párt listájára változtatás nélkül szavaz, vagy pedig a pártlistán belül a jelöltek között is választ. Termé-

szetesen ez utóbbi is a pártra leadott szavazatnak számít. A szavazás úgy történik, hogy a választópolgár kiválasztja annak a pártnak a szavazólapját, amelyre szavazni kíván (az egyik csak a párt nevét tartalmazza, a másik típusú szavazólapon a párt jelöltjeinek neve is szerepel), és e szavazólapot, valamint a választójogosultságát igazoló külön lapot postán vagy személyesen eljuttatja a választási hatósághoz. Ezeket a szavazólapokat pártonként külön az állam készítteti el (még a parlamenten kívüli pártoknak is, ha a legutolsó két választáson legalább a szavazatok 1 %-át megszerezték), és többnyire a pártok juttatják el a szavazókhoz, bár a szavazóhelyiségekben is hozzáférhetők. A legtöbb választó azonban a csak pártmegjelölést tartalmazó szavazólapot választja, és csak akkor szavaz a jelöltek nevét is tartalmazó lappal, ha preferenciális szavazatot kíván leadni. Lehetőség van egyébként arra is, hogy a külön nyomtatott üres szavazólapon a választó tetszés szerinti pártra vagy jelöltre szavazzon. Ennek gyakorlati hatása a választások kimenetelére eddig nem volt.

A jelölés

A svéd választójog, amelyet egy 1972-es törvény szabályoz, a szabad jelöltállítás elvét vallja, ami azt jelenti, hogy elvileg minden jogi (és politikai) megkötöttség nélkül bárki indíthat listát, akár a választás napján is. Ez nem jelenti azt, hogy a már működő és különösen a parlamentben képviselt pártok ne lennének akár jogilag is előnyösebb helyzetben. Ez megmutatkozik a pártok (az állam által történő) finanszírozásában is (ez azonban nemcsak a parlamenti pártokra terjed ki). Az állami szubvenció első feltétele az, hogy a pártok regisztrálhassák magukat. A regisztrálás főbb feltételei a következők: a regisztrálást kérő beadványt legalább 1500 választójogosult párttag támogassa aláírásával, és hogy a párt neve ne legyen

összetéveszthető egy működő vagy öt éven belül megszűnt korábbi pártéval. Ahhoz, hogy a párt neve védett legyen, szükséges, hogy a párt kijelöljön egy képviselőt és főként, hogy jelöljön egy bizonyos számú jelöltet a választásokon. Ezek a szabályok mindenképpen a már meglévő és bevezetett pártokat védik, csakúgy, mint a szavazólapok állami finanszírozása, amelynek szintén előfeltétele a regisztrálás. A regisztrálás a választásokra történik: ennek megfelelően azt a pártot, amely két egymást követő rendes parlamenti választáson nem indult, törlik a pártok jegyzékéből.

A jelöltek kiválasztása

A jogi szabályozás szinte teljes liberalizmusa nem akadályozza, hogy a jelöltek kiválasztását gyakorlatilag a pártok uralják. Ezek a pártok nagy hagyományokkal rendelkeznek, mélyen beépültek a társadalomba, szavazótáboruk igen stabil és alig változó. A politikai élet szerves fejlődése és kialakult rendje maga teremtette meg azokat a biztosítékokat, amelyeket más, kevésbé nyugodt történelmű országokban (pl. Németországban) a jognak kell megalkotnia.

A jelölés a mondottak szerint a gyakorlatban a pártokban történik. Kiemelkedő a helyi pártszervezetek komoly szerepe a jelöltkiválasztásban, annál is inkább, mert a választókörzetek egybeesnek vagy a tartományi határokkal, vagy meghatározott nagyvárosokkal és azok közvetlen környékével. Jellegzetesnek tekinthető, hogy a jövőendő képviselőjelölt először helyi (tartományi, városi) választott tisztségekbe jut el, majd ha ott megfelelt, emelkedik feljebb. Egyébként gyakori, hogy a parlamenti képviselők helyi választott tisztségeiket parlamenti képviselőként is megtartják. A pártok által megállapított lista-sorrend, amelyen Svédországban a választók, mint

láttuk, elvben módosíthatnak, döntő a jelölt esélyei szempontjából. A pártok egyébként arra törekszenek, hogy megfelelő képviselőkhöz jussanak a társadalom egyes csoportjai (fiatalok, farmerek stb.), illetve azok az érdekcsoportok, illetve érdekképviselői szervezetek, amelyekkel hagyományosan szoros a kapcsolatuk, mint ^oszakszervezetek, a Szociáldemokrata, vagy a paraszti érdekképviselői szervezetek a Centrum-párt esetében.

A képviselőjelöltek listáját a pártok választókerületi szinten állítják össze: a pártok eltérnek abban, hogy a tagok szűkebb vagy szélesebb körét vonják be a döntéshozatalba, a törekvés elvben mindenesetre az, hogy lehetőleg minden párttag véleményét nyilvánítsa.

Belgium

1. Általában

A belga választási rendszer az arányos képviselet elvén alapul, az arányosság a választókerületek szintjén valósul meg: az országot a képviselőházi választásokra 30, a szenátusiakra 21 választókerületre osztották. A képviselőház 212 tagját és a Szenátus 106 közvetlen választott tagját a választókerületek lakosságának arányában osztják el a választókerületek között. A pártoknak joguk van tartományonként egyesíteni listáikat, amivel élnek is, és így 1919 óta az arányos képviselet a tartományok szintjén valósul meg, mindössze 9 területi egységben. Ennek ellenére a jelölés maga a választókerületben történik, a tartományi arányosság csak a pártok által kapott szavazatok összeszámlálására vonatkozik.

A választás listás rendszerű, de olyan, amelyben a preferenciális szavazatoknak nagy szerepük van, elméletben és gyakorlatban is. E rendszer lényege, hogy a választópolgár a listákon szereplő egyénekre szavaz, de az egyénekre leadott szavazat a párt szavazatának tekintendő. A pártra leadott szavazat azonban csak annak a személynek adható, akit a szavazó kitüntet a preferenciájával. Megjegyzendő, hogy Belgiumban igen magas a preferenciális szavazatok száma; eléri az összes szavazatok 50 %-át. A szavazatok pártok közötti megosztása tilos. Ugyanakkor a kormányzás Belgiumban hagyományosan többpárti koalíción alapul, így a választási rendszer és a kormányzás szerkezete között nagy eltérés van. A belga választójog egyébként egész Európában egyike a legbonyolultabbaknak. A szabályozás szinte kizárólag a különféle eljárások részletes technikai előírásait tartalmazza.

2. A jelölésre jogosultak

A jelölés törvényi követelményei nem különösebben szigorúak, bármely 21. évét betöltött belga állampolgár letétbe helyezhet listát, amellyel indulni kíván a választáson; ehhez mindössze bizonyos számú aláírást kell összegyűjtenie (500-200 között), ami nem különösebben probléma. A kis pártokat nem itt korlátozzák, hanem azzal, hogy a parlamenti hely megszerzését bizonyos számú szavazat megszerzéséhez kötik. Komoly listát csak a parlamenti pártok képesek egyáltalán indítani.

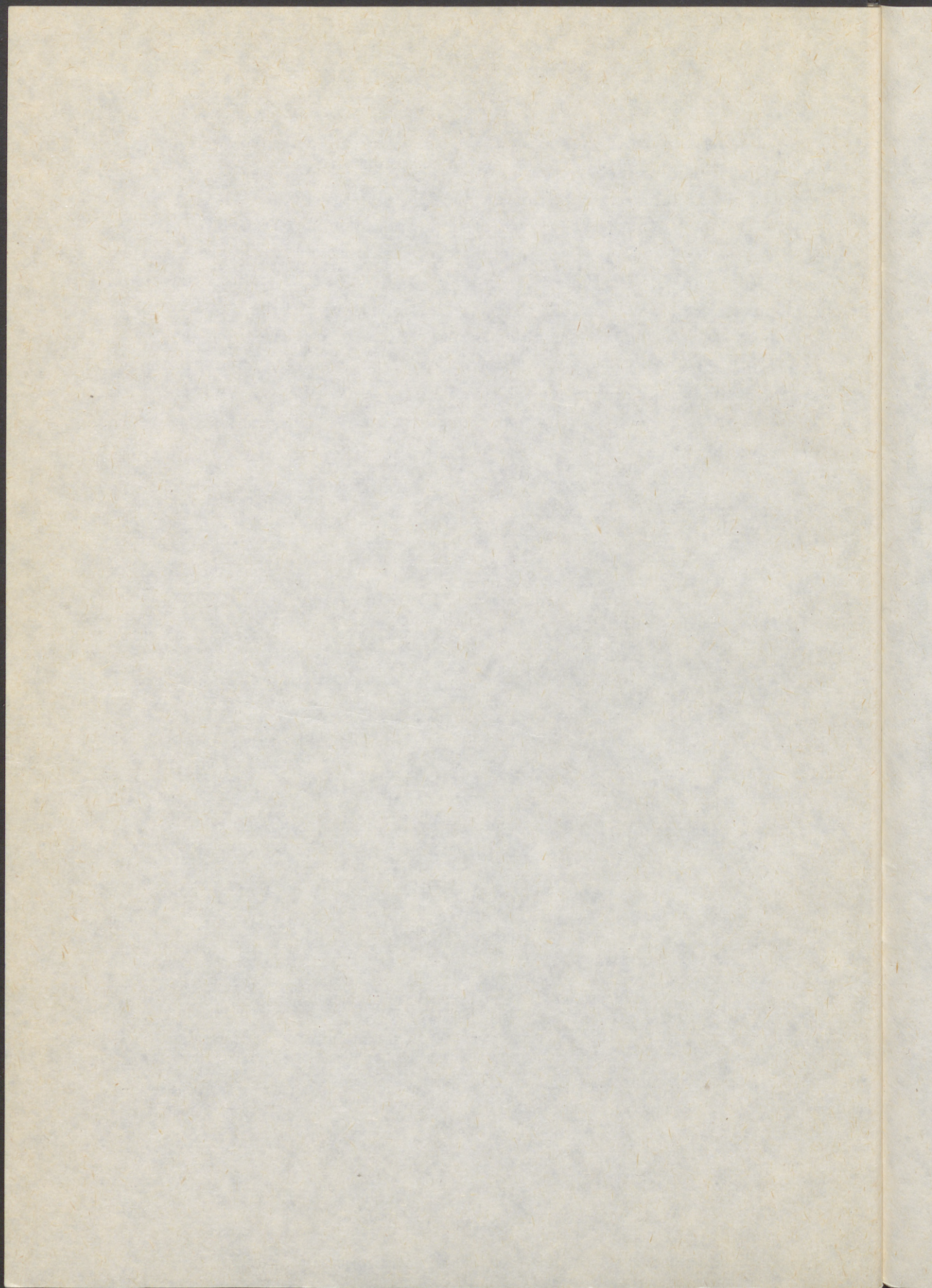
3. A jelölési eljárás

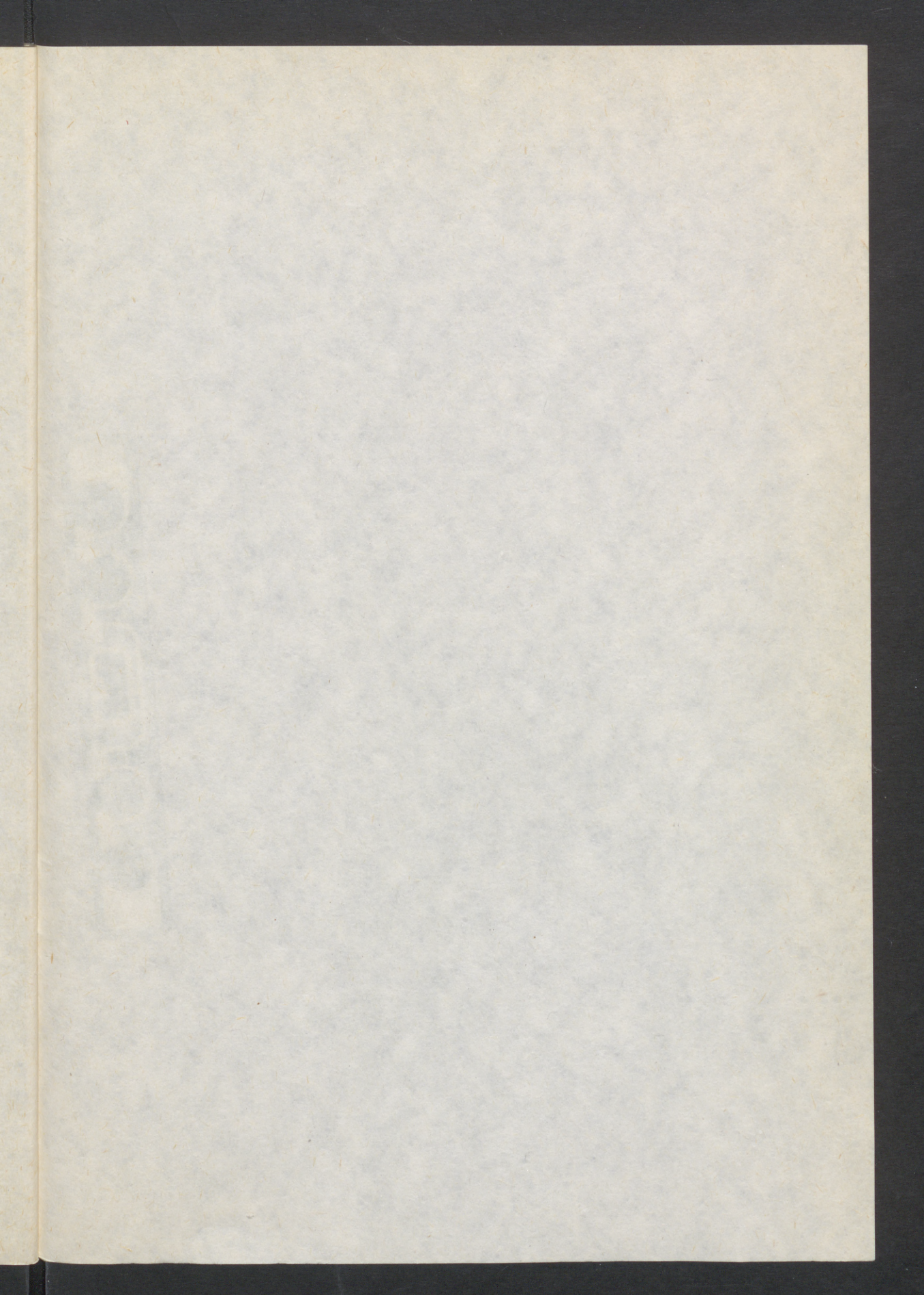
A jelölési eljárásnak az említetten kívül érdemi jogi szabályozása lényegében nincs. Sokkal fontosabbak azok a feltételek, amelyeket a politikai pártok állítanak a jelöltek elé, annak ellenére, hogy ^{az} alkotmány kifejezetten tiltja bármely egyéb választhatósági felétel támasztását.

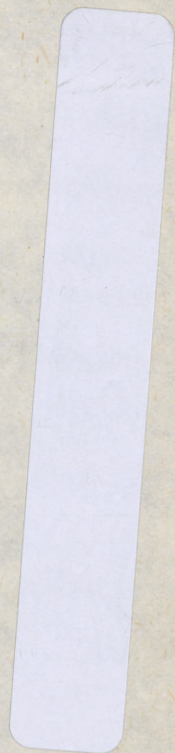
E feltételek pártonként meglehetősen eltérőek. A legszigorúbbak a Belga Kommunista Pártnál, ahol a képviselőket, illetve a jelölteket pártalkalmazottnak tekintik, aki a párt utasításaihoz feltétlenül kötve van: a mandátum voltaképpen a párté, amellyel a párt vezetése tetszése szerint élhet. A Belga Szocialista Párt elfogadja a szabad jelölt választást, de megkívánja, hogy a jelöltjei, bizonyos követelményeknek eleget tegyenek, így pl. legyen legalább öt éve a párt, vagy a párthoz tartozó szakszervezet tagja, a pártsajtó előfizetője stb., sőt időnként a jelölt családja tekintetében is vannak kívánalmak. A többi párt lényegesen kevesebbet vár el: lényegében azt kívánja, hogy a jelölt támogassa a párt választási programját és legyen a párt tagja.

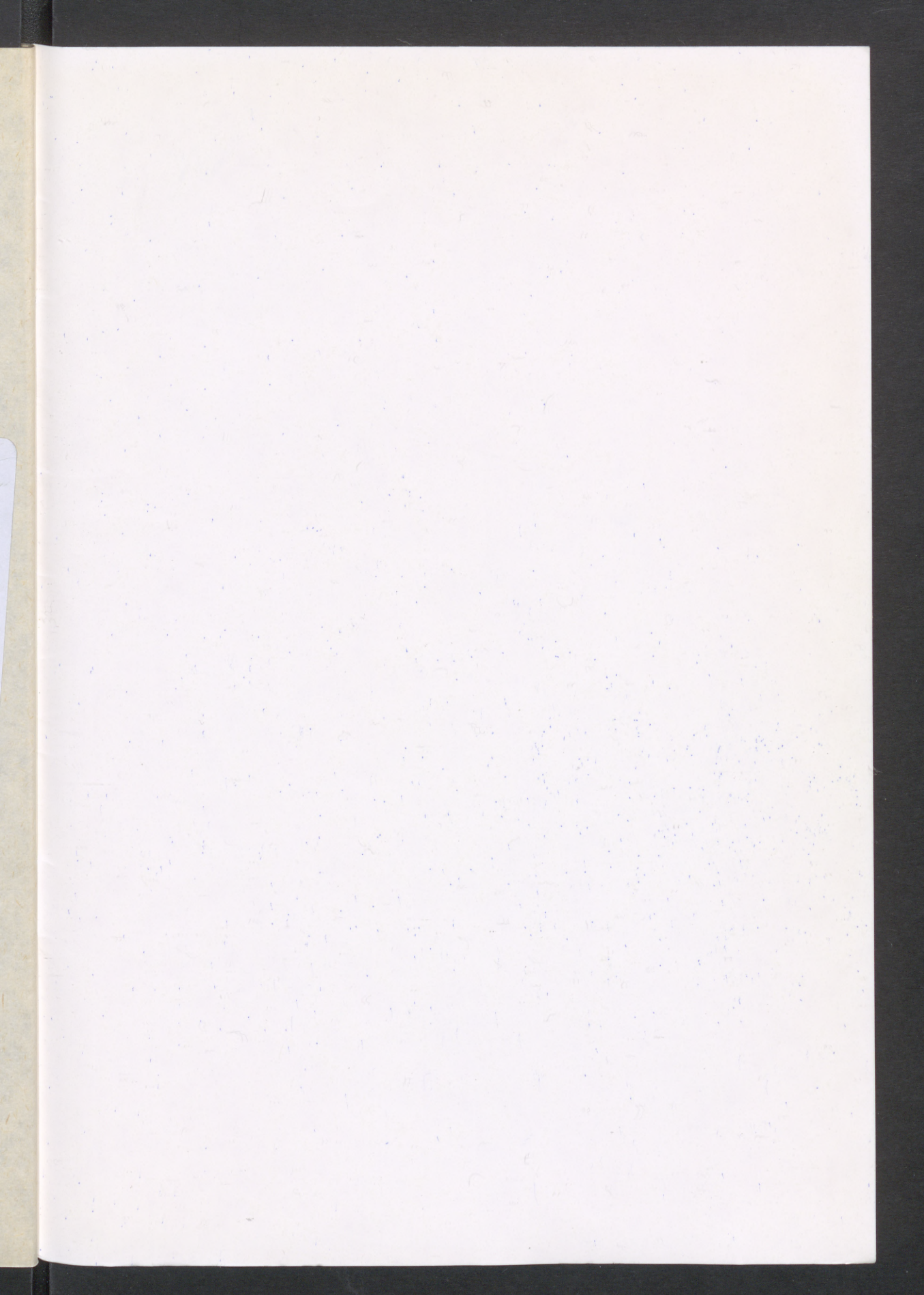
A képviselők kiválasztásában a jelölési eljárás döntő jelentőségű. A listák összeállítása a pártokon belül éles viták tárgya. Leggyakrabban két eljárást alkalmaznak: egyrészt valamilyen párton belüli "előválasztást", amelyben a párt választókerületben lakó tagjai vesznek részt, és amelyen titkos választáson állítanak jelölteket. A másik eljárásban szűkebb körű bizottság dönt a párt jelöltjeiről. Természetesen lehetségesek közbenső formák is, amikor egy szűkebb körű testület jelöléséről dönt a párttagság. A rendelkezésre álló adatok szerint a pártok tagságának kb. fele aktívan részt vesz valamilyen módon a jelöltek kiválasztásában. A párttagság egyébként a párt-ra szavazók kb. 10 %-át teszi ki.

2708-2